

I

JOZEF GERARDUS WEERMAN LAG IN DE GOEDKOOPTSTE kist die zijn dochter in de catalogus van de uitvaartonderneming had kunnen vinden. Een specialist van dezelfde firma had z'n best gedaan om hem eruit te laten zien als een tevreden ingeslapen oude boer, maar omdat Jozef in plaats daarvan was doodgemengeld door zijn eigen tractor, en bovendien in leven ook zelden vriendelijk had gekeken, leek zijn slaap ongezond en zijn glimlach nogal geforceerd. Boven de kist wolften onaangename geuren van schimmel en vergankelijkheid uit Jozefs donkerblauwe pak, dat sinds de begrafenis van zijn vrouw zestien jaar lang in een papieren veevoederzak op de lekkende zolder van zijn boerderij had gelegen.

Josée had zo lang naar dat pak moeten zoeken dat ze er na aan toe was geweest om Jozef dan maar te laten begraven in zijn linnen nachthemd dat ze desnoods kon wassen en strijken, want veel ander bruikbaar was er niet te vinden. Een wit overhemd van haar echtgenoot was tot daaraan toe, maar ze mocht doodvallen als ze ook nog een van Bertus' pakken met Jozef mee onder de grond liet verdwijnen.

Dat alles zou natuurlijk anders zijn als Jozef hun aller innig geliefde vader en grootvader was geweest, zoals men wel op

grafstenen zag staan, maar Josée verafschuwde haar vader, en zijn dood veranderde daar weinig aan. De jonge kapelaan aan wie ze sommige van haar problemen toevertrouwde, sprak van een pijnlijk verstoorde relatie, maar Josée herinnerde zich haar vader als een tiran die meer op Jozef Stalin leek dan op de discrete timmerman uit Nazareth naar wie hij was vernoemd omdat ouders zich nu eenmaal in de luren laten leggen door baby's en er dingen in zien die er niet zijn. Josée vroeg zich nog steeds af hoe haar moeder het zo lang met de man had uitgehouden zonder Roundup in zijn soep te doen, maar ze was natuurlijk niet voor niks weggeteerd door de tbc, terwijl haar vader erbij stond en toekeek. Zelf was Josée aan zijn Sibirische strafkamp ontsnapt door te jong en overhaast en vooral zonder haar verstand te gebruiken met Bertus te trouwen. Daar zat ze nu dus mee.

Josée moest de begrafenis regelen omdat ze maar drie middagen per week bij de Aldi werkte en dus meer tijd had dan Thomas, die ambtenaar was bij de burgerlijke stand. Haar jongste broer Emiel kwam ook niet in aanmerking, dat was een warhoofd met zoveel door zijn vaders broekriem opgelopen trauma's dat hij in staat was om uit vreugde en dronkemansbaldadigheid tien koetsen plus de plaatselijke fanfare voor de uittocht te bestellen. Het was al lastig genoeg om de begrafenisfirma zover te krijgen dat ze zelfs die ene, min of meer verplichte, volgwagen in de garage lieten.

Jozef had geen begrafenisverzekering, daar kon ze nijdig om zijn, maar ze had er zelf ook geen. Dat kwam natuurlijk omdat mensen pas aan doodgaan dachten als ze erdoor werden overvallen, en dan zat de familie met de rekening. Die kon in Jozefs geval wel oplopen tot vierduizend euro. Thomas zou dat moeten voorschieten, tenzij de uitvaartfirma bereid was om te wachten tot ze de boerderij hadden verkocht.

Dat het zo duur werd om hun vader onder de grond te krijgen kwam eigenlijk door de autopsie. De kinderen hadden

daar beslist niet om gevraagd en hoefden dat dus ook niet te betalen, maar zonder die autopsie zou Jozef gewoon thuis in een kist zijn gelegd en vandaar zonder ophef naar de kerk en het kerkhof zijn gebracht. Nu moest hij eerst naar het koelhuis en heen en weer naar Rijswijk, en daarna kon de begrafenisfirma hem moeilijk terugleggen in de boerderij. Niet in die van Jozef tenminste. Dus brachten ze hem naar het uitvaartcentrum, waar de rekening als een aangeschoten patrijs omhoogvloog omdat Jozef moest worden opgeknapt en opgebaard, compleet met gelegenheid tot afscheid nemen, plus de kaarten, het register, een advertentie, een krans, het zaaltje van café Huijbers voor de condoleances met gratis koffie en saucijzenbroodjes of appeltaart; alleen de sterke drank was voor eigen rekening. Ze hadden daar met z'n drieën over gepraat, op de stoep voor het politiebureau, en Thomas had beslist dat ze die kosten moesten maken, om praatjes te voorkomen en natuurlijk ook vanwege het Vijfde Gebod.

Thomas stond van vijf tot zes namens de familie met een zwarte band om z'n arm bij de ingang van de rouwkamer. Josefien vertrok al na vijf minuten, met de doorzichtige smoes dat ze kleren van Bertus en de tweeling moest gaan strijken, voor morgen in de kerk. Miel liet zich helemaal niet zien. Zes-tien jaar geleden, toen hun moeder werd begraven, liep het hele dorp uit. Voor Jozef kwamen er in totaal zes mensen.

De kist stond tussen twee potpalmen op een met groen fluweel bedekte schraagtafel. Thomas keek ernaar. Hij voelde geen verdriet, eerder het tegendeel. De dood van zijn vader was het einde van een tijdperk van ergernis en roddel, en wat hem betrof voornamelijk een aangename onderbreking van de dagelijkse sleur. Bovendien was hij nu ook officieel het hoofd van de familie. De mensen keken naar hem, dat was een aangename gewaarwording.

Thomas had zich nooit bekommerd om zijn broer en zus en

geen mens kon hun familie een familie noemen, maar in theorie was hij er als oudste zoon al zestien jaar lang het hoofd van, aangezien Jozef direct na de begrafenis van zijn vrouw had besloten om kluizenaar te worden. De man die volgens Miel en Josée als een maniak met orde en regels over zijn huishouden had geheerst en in gevaarlijke razernij kon ontsteken bij elke kleinigheid die die twee in zijn ogen verkeerd deden, begon van de ene dag op de andere zijn boerderij te verwaarlozen en er zelf in minder dan geen tijd als een zwerver uit te zien. Miel en Josée lieten hem zonder wroeging links liggen. Thomas probeerde hem uit een vaag soort plichtsbesef een paar keer op te zoeken, maar kreeg beide keren te verstaan dat hij zijn tijd beter aan iets anders kon verknoeien. ‘Dat geldt ook voor jou, al ben je mijn zoon,’ had hij gezegd. Thomas wilde zeggen dat hij een broer en een zus had, maar Jozef gooide de deur dicht voordat hij er een woord uit kon krijgen. Zijn vader had niemand nodig, en het grootste genoeg dat de mensheid in het algemeen en zijn kinderen in het bijzonder hem konden doen, was uit zijn buurt blijven.

Rechercheur Mierik was de eerste van de zes mensen die afscheid kwamen nemen van de overledene. Hij slenterde op zijn gemak over de plavuizen naar de kist en boog zich eroverheen. Thomas, die bij de ingang bleef staan, zag hem snuiven en naar Jozef knikken en toen kwam hij terug en gaf Thomas een hand.

‘Hij ruikt een beetje muf,’ zei hij. ‘Maar ze hebben hem netjes opgeknapt.’

‘Dank u voor de belangstelling,’ zei Thomas.

‘Ik was op weg naar huis.’ Mierik nam een zakdoek en snoot de graflucht uit zijn neus. ‘Dat viel me die ochtend trouwens ook op, dat z’n gezicht zo schoon was en netjes geschoren.’

‘Je hoeft geen viezerik te zijn, al zie je er niet uit,’ zei Thomas een tikje gekrenkt. ‘Een huis verslonst als een man daar

maar lang genoeg in z'n eentje woont, dat zou u ook overkomen. Hij gaf niet om kleren, dat is alles.'

'Ik bedoel er niks mee. Het verbaasde me omdat het niet klopte met wat andere mensen beweerden. Er hing zelfs wasgoed aan de lijn, sokken, ondergoed.' Mierik glimlachte. 'Ons werk is nou eenmaal dat je overal op let, kleine dingen kunnen iets betekenen. Iemand die van plan is om zelfmoord te plegen, gaat bijvoorbeeld meestal niet eerst de was doen en die netjes te drogen hangen.'

Thomas knikte. 'Is er al iets bekend van de autopsie?'

'Er was veel gebroken, maar om dat vast te stellen hoefde hij niet naar Rijswijk.'

'Waarom dan wel?'

Mierik bewoog zijn schouders. 'Het is de wet. Je kunt ingewikkeld gaan redeneren, bijvoorbeeld dat een moordenaar wurging of doodslag probeerde te verdoezelen met die tractor. Wurging zouden ze kunnen zien. En het lab is nog bezig, voor het geval we aan vergiftiging moeten denken.'

Mierik zou in normale gevallen tactvoller met nabestaanden praten, maar hier was vanaf de eerste dag duidelijk dat de kinderen geen traan om hun vader lieten. Dat kon verdacht lijken, maar hij had weinig concreets kunnen ontdekken. Wat hij voornamelijk vond was onverschilligheid. Hij had vooral aandacht besteed aan de jongste zoon, die in een verbouwde schuur van de steun leefde en de minste moeite deed om zijn afkeer voor zijn vader te verbergen. Maar Emiel had een waterdicht alibi, hij was met een vriend in diens vrachtwagen in Krefeld om een lading veevoer te bezorgen.

'Het hele idee van moord is onzin,' zei Thomas.

'Soms denken we aan de erfenis.'

Thomas keek geïrriteerd opzij. 'Als we na de belasting en de kosten met z'n drieën anderhalve ton overhouden is het veel. Ik zou geen vijftien jaar gevangenis wegens moord riskeren voor vijftigduizend euro.'

Mierik glimlachte, alsof hij dat wel wilde toegeven. ‘We hopen op een aannemelijke verklaring uit het technische onderzoek.’

‘De verklaring is dat je daar niet tussen gaat staan,’ zei Thomas. ‘Die waarschuwing staat op elke tractor. En als je het toch doet blijf je met je vingers van de hefinrichting.’ Ze waren alle drie verhoord, maar het was allang duidelijk dat de politie er niet méér in zag dan een absurd ongeluk. Jozef wurgen of de hersens inslaan, het lijkt op dat ijzer hijsen en hem met de hefinrichting in elkaar laten mangelen? En dat het eruitzag alsof hij alles zélf had gedaan?

‘Het was een stom ongeluk.’

‘Right.’ De rechercheur stak een hand uit. ‘Hoe dan ook, het beste ermee.’

Nummer twee was Johan Vaessen, een collega van het stadhuis, die naar de kist knikte zonder erheen te gaan. ‘Gaat het een beetje?’

Thomas haalde zijn schouders op. ‘We hadden geen contact, maar het is m’n vader.’

‘Er moet een krans van de secretarie bezorgd zijn?’

‘Dat had echt niet gehoeven.’

‘De meisjes vonden van wel, voor jou. Zag ik Mierik wegrijden? Weten ze al meer?’

‘Wat valt er te weten?’ Thomas haalde zijn schouders op. ‘Dat monster kwam uit het stenen tijdperk. Hij gaf er geen geld aan uit, hij gaf nergens geld aan uit. Misschien wou hij een stuk heining repareren, er lagen palen in de bak.’ Thomas dacht na en zei toen: ‘Hij was een eenzame man.’

Eenzame man klonk wel goed, bedacht hij. Beter dan dorpsgek of gevaarlijke zonderling.

‘Het dorp staat zo te zien niet te dringen om hem vaarwel te zeggen,’ zei Vaessen. ‘Ik heb mijn plicht gedaan.’

‘Er is koffie in de hal. Teken het register maar, dan staat er tenminste iemand in.’

Vaessen aarzelde. ‘Er wordt een boel geroddeld, ik waar- schuw je maar vast. Je weet hoe dat gaat, dat hij geld in huis had?’

Thomas gaf een schamper geluidje. ‘Wat mijn vader in huis had was de laatste zwart-wittelevisie van Nederland.’

‘Het leek me al sterk.’ Vaessen klopte op Thomas’ arm. ‘Ik ben in de Kroon, kom een biljartje leggen, hier komt toch geen hond, anders zie ik je maandag?’

De derde bezoeker was een man in een onopvallend grijs pak met een blauw streepjeshemd eronder, hij had een flets gezicht en een ringetje in zijn linkeroor. Thomas wist zeker dat hij hem nooit eerder had gezien. Er staken pennen uit de borstzak van zijn colbert. Hij gebaarde naar de kist. ‘Jozef Weerman?’

Thomas stak een hand uit om zich voor te stellen, maar de man knikte naar hem alsof hij een hotelportier was en liep door. De balpennen deden aan een journalist denken, er hadden berichten over het ongeluk in de kranten gestaan, maar Thomas kon zich niet voorstellen dat de media interesse voor de begrafenis zouden hebben. Bovendien zou een journalist vragen stellen en beleefder omgaan met een informatiebron.

De man hield stil bij de kist, nam iets uit zijn binnenzak en hield dat in zijn hand terwijl hij naar de dode keek. Na vijf seconden knikte hij als een douanebeambte die een paspoort in orde bevindt, stak wat hij in zijn hand hield terug in z’n binnenzak en draaide zich om. Hij schraapte zijn keel en liep zonder zelfs maar naar Thomas te kijken de aula uit.

‘Pardon,’ zei Thomas, en luider: ‘Meneer?’

De man bleef halverwege de gang staan en draaide zich om. Thomas gebaarde naar het register, waarvan ze zich de kosten hadden kunnen besparen. ‘Neem me niet kwalijk,’ zei hij. ‘Wilt u het register niet tekenen?’

‘Nee, dank u.’ De man knikte en vertrok. Thomas hoorde het zuigen van de deur en toen was het weer stil. Hij brak zijn

hersens op vrienden of relaties van zijn vader. Hij kon niemand bedenken. De onbekende zag eruit als halverwege de veertig, nogal jong om een vriend te kunnen zijn, als er al vrienden van Jozef bestonden. Hij had dit anders moeten aanpakken, met gezag. Hij was het hoofd van de familie, geen parkeermeter.

Thomas stond een tijdje op zijn tenen te wippen. Hij kon de stilte niet horen, maar er was iets dat spookachtig gonsde, misschien hoorde dat bij een uitvaartcentrum. Hij bedacht dat hij z'n sudokuboeke bij zich had moeten steken. Zijn horloge zei halfzes. Een partijtje biljart in de Kroon, voor het avondeten. Hij verwachtte niemand meer, zeker geen familie. De twee vrijgezelle zusters van Jozef, die een flat deelden in een bejaardencomplex, zouden alleen naar de begrafenis komen. Oom Huub, bij wie Thomas van z'n twaalfde tot z'n twintigste had gewoond, had hem gebeld om te zeggen dat hij net zo lief bleef klaverjassen met de andere weduwnaars in z'n bejaardenhuis. 'Behalve jou heb ik daar absoluut niks,' had hij gezegd. 'Kom me liever weer es opzoeken, breng een fles jonge klare mee.'

Ze hadden tweeëndertig kaarten verstuurd. Toen hun moeder stierf, was de kerk te klein geweest. Thomas was toen al twee jaar getrouwd met Stella, hij had z'n eerste ambtenaarsbaan in Venray en was tevreden met de vastigheid. Zaterdagmiddags voetballen met de andere ambtenaren, dat was ook voorbij. Hij zou niet weten wat hij moest invullen als iemand naar zijn hobby's zou vragen.

Hij hoorde stemmen. Alles werd een beetje lichter toen hij zijn vroegere buurmeisje door de gang zag komen, ook al bracht ze haar ouders mee. De moeder leunde op Lenies arm, de vader op een wandelstok. Ze knikten en mompelden een groet en sloften aan weerskanten van Lenie naar de kist, waar ze zwijgend naar hun dode buurman bleven staan kijken. Thomas begreep niet wat de Stinses kwamen doen, tenzij zich verkneukelen.

Misschien was er ooit een schijn van normale burens geweest, maar nog geen maand na de dood van hun moeder had Jozef zijn buurvrouw zowat een hartverlamming bezorgd door haar met zijn jachtgeweer van zijn erf te schieten. De politie kwam erbij, Jozef zwoer dat het mens loog dat ze zwart zag en dat hij op een kraai schoot, maar hij raakte zijn vergunning kwijt en zijn geweer werd in beslag genomen. Diezelfde winter kreeg de Algemene Inspectie Dienst een anonieme tip van ongetwijfeld de Stinses over zes van Jozefs vleeskoeien, die in de sneeuw stonden te verkommeren en nog net niet dood genoeg waren om te worden geconfisqueerd.

De drie mensen stonden te fluisteren boven de kist, de hoofden dicht bij elkaar. Lenie zag er goed uit, ook van achteren. Ze speelden doktertje in het hooi, ze kwam zogenaamd voor Josée die bij haar in de klas zat, maar voordat het meer kon worden dan een beetje zoenen en gefrunnik verhuisde Thomas naar Venlo. Jaren later, toen ze allebei getrouwd waren en Stella zwanger was van Sjoerd, waren Lenie en hij na een dorpsfeest en de nodige drank alsnog een keer in de hooiberg van de Stinses beland.

Ze kwamen naar hem toe. Koos en Dina gaven hem een hand, Lenie onderbrak een aanzet om hem te omhelzen, maar ze kneep vertrouwelijk in zijn bovenarm. Hij hoefde haar ogen niet te zien, het verleden zat in dat kneepje.

‘Gecondoleerd,’ zei Koos.

‘Dat wens je niemand toe, Thomas,’ zei Dina. ‘Het is toch je vader.’

‘We hadden niet veel contact,’ zei Thomas weer.

‘Nee, maar het is goed dat jullie het toch netjes doen. Ik weet niet of we morgen naar de kerk komen.’

‘Dat geeft niet,’ zei Thomas. ‘We redden het wel.’

‘Het kwam door de dood van je moeder,’ zei Dina. ‘Dat heeft hem geestelijk geknakt en hij is daar nooit overheen gekomen. Ik wilde hem alleen maar helpen, daar ben je burens

voor, je brengt een pannetje soep, het leven gaat door, maar je weet hoe dat is afgelopen.’

‘Ja, dat spijt me.’

‘We zijn niet haatdragend, nooit geweest, het zijn oude koeien en het hoeft jou niet te spijten. Jullie waren alle drie het huis uit, jij en je zus waren zelfs al getrouwd. Aan jou heeft het nooit gelegen, daarom zijn we hier.’

‘Ik kom morgen misschien wel,’ zei Lenie. ‘Maar dat is dan meer voor jou, dat zeg ik maar eerlijk.’

‘Dank je.’ Zijn gezicht werd warm, hij hoopte dat hij niet zichtbaar bloosde.

Lenies vader vroeg, als terloops: ‘Hoe doen jullie het met de boerderij?’

‘Er zijn geen koeien meer en Miel regelt de opkoper voor de schapen. Verder zien we wel, het is nogal een troep. Ik vraag de reinigingsdienst om een paar containers neer te zetten.’

Koos keek naar Dina.

Dina haalde adem en zei: ‘Dit is misschien een ongepast moment, maar gaan jullie hem verkopen?’

‘Ik zie Miel geen boer worden.’

Dina aarzelde, haar handen onhandig in elkaar, strakke rimpels. ‘Het is namelijk dat wij wel belangstelling zouden hebben voor het weiland aan onze kant, en dat stukje uiterwaard?’

Thomas fronste. ‘Alleen de grond?’

‘Het is voor Lenie en Bram, en de kleinkinderen. Ze doen al tien jaar de boerderij. Koos en ik hangen er nog zo’n beetje bij, maar we hebben wat gespaard en we zouden ze dat stukje land graag cadeau doen. Het sluit mooi aan en maakt hun bedrijf rendabeler.’

Een bedrijf, dacht Thomas. Wat koeien en schapen, zoals iedereen hier, een bakstenen bungalow bijgebouwd voor de ouders, zoals je ook overal zag.

‘Zonder die grond blijft er weinig boerderij over.’ Hij keek naar Lenie. ‘Wie koopt hem dan nog?’

Lenie bloosde. Als ze verlegen was of een beetje dronken kon ze tot op haar borsten blozen, dat wist hij nog goed.

Koos schraapte zijn keel. ‘Het is toch al geen boerderij meer,’ zei hij. ‘Dat is voorbij. Niemand begint daar nog, het is te klein. Jonge boeren gaan naar de polders of naar Denemarken. Wat jij gaat krijgen zijn kopers uit de stad, die zoeken een boerderijtje om te verbouwen als woonhuis, met uitzicht op de Maas.’

‘Laat er een paar duizend meter omheen, dan kunnen ze twee dwerggeiten houden en konijnen voor de kinderen,’ zei Dina.

Thomas grinnikte mee, ook al voelde hij zich vagelijk bele digd. ‘We zullen kijken,’ zei hij. ‘We zijn met z’n drieën, ik moet met Miel en Josée overleggen.’

Lenies hand kwam licht op de zijne. ‘Maar jouw stem geeft de doorslag,’ zei ze. ‘Je bent de oudste.’

Ze bloosde weer, maar ze kneep in zijn hand en de glinstering in haar ogen was die van de hooizolder. Ze had een mooi vol figuur en krulletjes rond haar voorhoofd en nu hield ze haar lippen een beetje van elkaar, net zoals Stella vroeger kon doen, en Thomas wist wat ze dacht. Hij merkte dat hij zelf ook nieuwsgierig was naar hoe het zou zijn, achttien jaar later, met Lenie in een bed, in plaats van met jeuk en rooie plekken in dat onhandige kriebelhooi.

De begrafenis in de Gerardus Majella-kerk duurde niet langer dan strikt nodig. Om twintig mensen te tellen moest je de vijf dames voor de gezangen meerekenen. De echte organist kon er niet bij zijn en liet het aan de gepensioneerde onderwijzer over om het gezang van de dames te begeleiden en zich met eigenaardige improvisaties door het *Dies Irae* te worstelen.

De jonge kapelaan hield een korte preek. Hij zei dat Jozef een zondaar was, zoals ongeveer alle andere mensen, maar

dat hij in zijn hart altijd had verlangd naar zuiverheid en boetedoening, en alleen de Heer zal oordelen. Thomas veronderstelde dat het zo'n kant-en-klare preek was waarbij de celebrant gewoon de naam van de overledene invulde, want hij kon zich niet voorstellen dat de kapelaan Jozef ooit in leven had gezien. Hij was hier nog geen jaar en beslist te jong om te kunnen weten wat zijn vader had gewild of waar hij altijd naar had verlangd.

Josée keek geërgerd opzij toen een van haar veertienjarige tweelingdochters luid begon te snikken terwijl de kist uit de kerk werd gereden. Je kon Roos en Janine niet uit elkaar houden, maar de andere fluisterde in het oor van haar zusje en bracht haar tot bedaren. Sjoerd, de zeventienjarige zoon van Thomas, droeg de twee kransen de kerk uit, een van het gemeentehuis, de andere een goedkoop exemplaar van gevlochten klimop van de kinderen. Josée had moeite gehad met het lint; de bloemist had voornamelijk linten met teksten over geliefde vaders en grootvaders die dus niet van toepassing waren, zodat ze zich om ervan af te zijn maar neerlegde bij 'Rust in Vrede'. Emiel had liever 'Rot in vrede' gehad, zoals hij voor de hele stoet verstaanbaar tegen Stella zei terwijl ze de lijkwagen volgden. Stella, in paars mantelpakje met hoed, elegant als altijd, keek naar hem alsof ze iets vies rook en stapte uit zijn buurt.

Op het kerkhof zwaaide de kapelaan wierook over de kist en ten slotte wandelde iedereen naar het zaaltje van café Huijbers. Lenie wiegde voor Thomas uit, haar stevige benen onder een mooie mosgroene jurk. Het was prachtig weer, volop zon.

Het zaaltje rook naar bruiloften en partijen, oude sigaren, bier en boenwas, het leek op een klaslokaal van rond de Tweede Wereldoorlog, met hoge ramen en houten vloeren en goedkoop meubilair, de helft van de stoelen hing in scheve stapels op en voor het kleine podium. Aan de cafékant was een bar met glazen en flessen erboven en voor de spiegel aan

de achterwand. Huijbers serveerde koffie met naar keuze Limburgse vlaai of saucijzenbroodjes uit een elektrisch oven-tje. De neven en nichten kropen bij elkaar en de volwassenen praatten over de dood en wat Thomas, Josée en Emiel van plan waren met de boerderij te doen. Jan Vaessen en zijn vrouw bleven niet lang, evenmin als Hetty, de ex van Emiel, die volgens Josée alleen maar kwam kijken of er iets te halen viel. De tantes vertrokken na hun eerste kop koffie, zonder veel meer geuit te hebben dan gemompelde condoleances. Toen ze weg waren, stak Thomas een sigaar op. Zijn vrouw wuifde geïrriteerd de rook uit haar gezicht en mopperde: ‘Móét dat nou?’

Thomas knipoogde naar Lenie, die niet op haar gemak leek, misschien omdat Stella erbij was. Toen pater Bruno arriveerde deed ze alsof ze er helaas vandoor moest, maar bij het afscheid wreef ze weer met haar duim over Thomas’ hand, wat leek op strelen. Ik hoef maar een smoes te bedenken, dacht Thomas. Stella had haar aandacht bij de kapelaan, zodat hij Lenies hand even kon vasthouden, en in een opwelling van overmoed bracht hij haar naar de openstaande zijdeur. Zijn dochter Bianca, een zestienjarige nieuwsgierige aag met piercings in neus en oren, zat daar aan het raam met Sjoerd en de tweeling van Josée, daarom volgde hij Lenie een eindje naar buiten, tot onder de lindeboom.

‘Tot ziens,’ zei hij.

Lenie vroeg een beetje heimelijk of ze het een keer over dat land konden hebben. Het klonk alsof ze hem een smoes aanreikte, en Thomas moest z’n keel schrapen omdat hij schor werd van zijn eigen nu-of-nooitidee, de koe bij de horens. ‘Morgen misschien?’ vroeg hij fluisterend. ‘Om twee uur, ik ben op de boerderij.’

Lenie leek een seconde in verwarring, maar toen ging ze er met een heimelijk knikje vandoor.

Toen hij terugkwam stond Stella met de kapelaan te pra-

ten, maar haar ogen kwamen met iets wat op argwaan leek in zijn richting. Thomas was als de dood voor Stella's antennes en hij nam haar direct opzij om uitleg te geven, nog voordat ze de vraag kon stellen. 'Het is Bram, haar man,' zei hij, op vertrouwelijke toon. Zijn slimme idee om de echtgenoot te gebruiken gaf hem een doortrapt gevoel. 'Bram wil het weiland aan hun kant kopen. Ik heb gezegd dat ik niks kan beslissen zonder met Josée en Emiel te praten.'

Stella leek gerustgesteld. 'Als ze maar geen vriendenprijs verwachten,' fluisterde ze terug. 'Laat het eerst taxeren en we moeten ook nagaan of er een goeie prijs overblijft als we grond apart gaan verkopen.'

Thomas glimlachte en wendde zich naar de anderen. Josée bracht ijverig koffie voor de kapelaan en bedankte hem voor de mooie mis.

'Dat was wel het minste.' Hij glimlachte naar Josée, de enige van de familie die hij regelmatig in de kerk en in de biechtstoel zag. 'Je vader had veel verdriet.'

Emiel keek op. 'Verdriet?'

Kapelaan Bruno knikte. 'Hij had oprecht verdriet, en spijt.'

'Toe maar.' Emiel trok aan zijn oorbel en speelde de clown. 'Dat zult u gedroomd hebben, of bij wijze van nachtmerrie?' Hij grijnsde als om bijval naar de anderen.

De kapelaan leek niet eens beledigd. 'Jij bent Emiel, is het niet? Geloof mij nou maar. Mensen kunnen veranderen, ook op een laat tijdstip in hun leven.'

'Dat geloof ik graag, het klinkt alleen een beetje raar,' zei Thomas. 'Hoe bedoelt u spijt? Waarvan?'

'Jullie vader had spijt van de slechte verstandhouding met zijn kinderen, hij was daar verdrietig over.'

'Maak dat de kat wijs,' zei Emiel grof. 'Ik mag lijden dat we wat overhouden aan de boerderij, voor de rest kan hij...'

Doodvallen had hun vader al gedaan en Thomas kuchte luid en praatte er snel overheen, om de ongepaste grofheid

van zijn broer te overstemmen. ‘Pater, neem me niet kwalijk, u had het in de kerk ook al over zijn berouw, maar hoe kunt u dat nou weten?’

Emiel snoof. ‘Hij kwam vast niet bij u biechten.’

Pater Bruno bleef kalm. ‘Ik zag jou vandaag ook pas voor het eerst in de kerk.’ Hij wendde zich met een ruk naar de echtgenoot van Josée, die luid begon te grinniken. ‘Dit is geen grap,’ zei hij, op strenge toon. ‘Als ik u was zou ik uw vader op z’n minst het voordeel van de twijfel gunnen.’

Bertus stak een goedige hand op. ‘Sorry, pater. Ik heb nooit problemen met de man gehad, maar hij was niet mijn vader. Ik ben maar onbelangrijke aanhang.’ Hij had zijn hand nog in de lucht en wuifde er losjes mee naar zijn echtgenote.

‘Stel je niet aan,’ siste Josée.

‘Vader of schoonvader, ik weet wat ik zeg,’ zei de kapelaan. ‘Hij kwam een maand geleden op een avond bij ons binnen. Ik was toevallig in de kerk en we raakten aan de praat. Daarna ben ik nog twee keer bij hem thuis geweest.’

Josées mond viel open. ‘Bij hem thuis? Waarom?’

‘Waarom niet?’ vroeg Bertus. ‘Misschien had je vader behoefte aan een beetje aanspraak?’

Josée wierp hem een giftige blik toe. ‘Alsof jij je ooit wat aan hem gelegen hebt laten liggen.’

‘Meer dan jij misschien,’ zei Bertus.

‘Je kletst uit je nek.’ Josée forceerde een vriendelijk gezicht naar haar biechtvader. ‘Sorry pater, maar u weet best dat we niks met onze vader hadden en dat was niet onze schuld. M’n man probeert leuk te zijn. Zo leuk is hij niet.’

‘Mijn deur staat altijd open, als ik jullie kan helpen.’ De kapelaan knikte welwillend in het rond, net zoals hij in de kerk had gedaan toen hij aan zijn preek begon. ‘Ik weet wat slechte ervaringen zijn, maar misschien moeten jullie naast alle verkeerde herinneringen één positieve gedachte proberen vast te houden,’ zei hij. ‘Namelijk dat je vader spijt had. Hij was te